

Csizmadia Ráhel

A dichotómiák útvesztőjében

„A fallocentrikusság elleni támadásnak belülről, magából a fallocentrikusságból kell kiindulnia, minthogy nem beszélhetünk itt „kívül”-ről, azaz olyan külső térről, amelyben az igaz nőiség, melyet nem rongált meg a patriarchátus, érintetlenül áll előttünk, hogy megismerhessük. Csak úgy rombolhatjuk le a patriarchális rendszer mitikus és misztifikáló építményeit, ha saját fegyvereivel fordulunk ellene. Más eszköz nem áll rendelkezésünkre.”

(Moi, 1997, 144-145.)

Jelen tanulmány ihletője Griffin Hansbury *A maskulin Vaginális: Queer¹ férfiak megtestesülésével való munka a transzgender-küszöbön* című esszéje. A szóban forgó szöveg szerzője megkísérli megalkotni a Fallikus ellenpárját, a Vaginálist, amelyet egyúttal elszakít feminin jellegétől, és azt nemtől és tárgyválasztástól függetlenül mindenki számára elérhető pszichés térként tételezi fel. Az efféle kísérlet nem precedens nélküli, néhány pontján mégis tartogat újdonságokat. *A maskulin Vaginális* 2015-ben elnyerte a Ralph Roughton Díjat, amelyet az Amerikai Pszichoanalitikus Társaság minden évben azon kéziratnak ajándékozik, amely kiemelkedő módon hozzájárul nem-normatív szexuális és nemi identitású emberek pszichoanalitikus értelmezéséhez és/vagy kezeléséhez. A cikk azóta németül és olaszul is megjelent, és az *Imágó Budapest* jelenlegi számában a magyar fordítás is megtalálható.

A következőkben bemutatom az esszé rendelkezésre álló amerikai és német kommentárjait, amelyek részben 2017-ben, a *Journal of the American Psychoanalytic Association*-ben jelentek meg *A maskulin Vaginálissal* együtt, másik részüket két évvel később közölték a német *Psyché*-ben, a cikk német fordításával. Ahogyan a kommentárok megismerésével látni fogjuk, a szöveget ki-különböző hangsúlyokkal olvassa, egyes részleteit eltérően értelmezi, és néhány – sokat ígérő vagy kritikusan szemlélt – mozzanataról a szakemberek egybecsengő gondolatokat fogalmaznak meg; mindenesetre elmondhatjuk, hogy igencsak gondolatébresztő anyagról van szó.

¹ A queer jelentése ebben a kontextusban: a normatív nemi és/vagy szexuális identitásokkal nem azonosuló ember.

A kommentárok ismertetésekor igyekszem saját fókuszot kialakítani, amely átvezet a tanulmány második részére: ebben a „maszkulin Vaginálist” összefüggésbe hozom Judith Butler „leszbikus fallosz”, illetve Debra Roth „vérbő lesbikus klitorisz” fogalmával – olyan releváns koncepciókkal, amelyek újfajta viszonyrendszert kívánnak létrehozni a fennálló (fallocentrikus) társas-kulturális és intrapszichés körülmények között. Arra keresem a választ, hogy vajon ki lehet-e mozdítani a falloszt egyeduralgoló szerepéből, illetve milyen következményekkel járnak az erre irányuló kísérletek: az ellenpárok és áthelyezések. Ezzel párhuzamosan körüljáróm a szimbolikus és a fizikai kapcsolatát a test kontextusában. Tanulmányom további szándéka, hogy orientálja az olvasót a nem-normatív szexualitások és nemek, a transzneműség kortárs pszichoanalitikus irodalmában, illetve bátorítsa a szakmabeli és más-szakmabeli olvasóközönséget arra, hogy gondolkodjon tovább a vizsgált kérdésekben velem, egy másik értelmezővel vagy a saját maga útján.

Griffin Hansbury gyakorló pszichoanalitikus, aki praxisát New Yorkban vezeti a kapcsolati irányzat képviselőjeként, emellett költő, író és szociális munkás. Sokévi tapasztalattal rendelkezik LMBTQ+ páciensekkel való terápiás munkában. Ő maga transznemű² férfi. Szakmai publikációi főként a transzneműséget, illetve a nemi binaritás leépítését tárgyalják a pszichoanalízis kontextusában. Saját honlapján Rollo Mayt idézi: „A pszichoterápia célja, hogy szabaddá tegye az embereket”, a *Psychology Today* honlapján pedig az autentikus élet, illetve a valós szelf megtalálását segítő szakemberként mutatkozik be. Úgynevezett transzmodern gondolkodását megkülönbözteti a klasszikus és kortárs pszichoanalitikus genderelméletektől – a „bináris” és a „sokféleség-modelltől”, amelyek azt feltételezik, hogy „az ember vagy a két nem egyikéhez tartozik, vagy közöttük lebeg” (2017 [2023, 60]) – és a társadalmi nemre úgy tekint, mint ami eleve összetett, sokféle, és amelyben a test kevésbé játszik szerepet. *A maszkulin Vaginális* címében is szereplő Vaginális ennek a transzmodern testnek a tartozéka, a vaginának megfelelő pszichés tér, a Fallikus ellenpárja. Fontos hangsúlyozni, hogy ez nem a női nem sajátja, és még csak nem is feltétlenül feminin, hanem ideális esetben mindenki számára hozzáférhető, és mindenféle módon használható. Elméletét a Kevinnek nevezett páciensével való analitikus munka példáján mutatja be. Kevin anuszára gyakran „pinaként” gondolt, ám ezt sokáig még analitikusának sem merte bevallani. Ez a szégyen kockázatos szexuális tevékenységekkel társult: óvszer nélküli anális közösüléssel és a rektum erőszakos tágításával. Hansbury e viselkedés háttérében Vaginális kasztrációs félelmet vélt felfedezni: attól való félelmet, hogy Kevin elveszítheti megnyíló belső terét. A Vaginális kasztrációt a társadalmi tiltások hajtják végre, mint amilyen a fiúk femininitásának szabályozása is. Hansbury abban segített Kevinnek, hogy „pinája”, Vaginális tere felett büszkeséget tudjon érezni, és bátran kifejezhesse – ne pedig destruktív módon törjenek felszínre személyiségének elfojtott aspektusai. Másképpen: elkísérte a páciens a „transzgender-küszöbre”, abba az átmeneti térbe, amelyben visszakövetelheti magának mindazokat a nemi jelentőséggel bíró részeket, amelyekkel egykor nem hagyták azonosulni.

² Transzneműként/transzként hivatkozunk általában azokra az emberekre, akik születési nemüktől eltérő nemi identitással rendelkeznek (és fizikai testüket, megjelenésüket ennek megfelelően – hormonálisan, anatómiailag stb. – egészben vagy részben megváltoztatják, de az is lehet, hogy egyáltalán nem). A cisznemű/cisz fogalom pedig a születési nemükkel azonosuló embereket jelöli.

A kommentárok

Mitchell Wilson, a *Journal of the American Psychoanalytical Association* főszerkesztője a Hansbury-írásnak szentelt lapszám bevezetőjében (Wilson, 2017) arra hívja fel a figyelmet, hogy fontos a Vaginális artikulálása, megnevezése, hiszen így az a szimbolikus rendszer részévé válhat, mint ahogyan a lacani fallosz, fallikus (vagy ahogyan Hansbury használja: Fallikus), amellyel – lévén szimbolikus – bárki bármilyen kapcsolatban állhat. Ebből az következik, hogy a nemi performativitás (lásd Judith Butler performativitás-elméletét³, amelyre még később röviden rátérek) és a polimorf szexuális tárgyválasztás nemcsak elképzelhető, de ténylegessé válik, az „egy” korlátait a „több” lehetőségei váltják fel.

A Hansbury-féle fogalmak újdonság-jellegét azonban többen megkérdőjelezik. Felvetődik a már Freud munkájában is fellelhető „pszichoanalitikus küszöb” gondolata (Moss, 2017) és Limentani „vagina-férfije” (Becker, 2019) mint olyan fogalmak, amelyek a kritikusok szerint rokoníthatók, mégis értékesebbek Hansbury fogalmainál, mert értelmezésen alapulnak. Donald Moss Hansburyhez hasonlóan New York-i gyakorló pszichoanalitikus, tudományos munkájában a rasszizmus, homofóbia és egyéb strukturált gyűlöletformák leépítésén dolgozik. *Pussy Riot*⁴ (2017) című kommentárjában – amelyet angolul és németül is közöltek – abból indul ki, hogy a pszichoanalízis az álom/fantázia, illetve az ébrenlét/külső valóság átfedésében dolgozik, például azon, hogyan képes az elme kielégíteni a test követeléseit. Ez az átfedés nevezhető „pszichoanalitikus küszöbnek” [*psychoanalytic edge*], amely már Freud munkájában is megtalálható: ahol a pszichés és a materiális valóság elválik egymástól és egyben összekapcsolódik. Moss megkérdőjelezi, hogy a Hansbury-féle transzgender-küszöb (a kuhni értelemben) paradigmaváltó lenne a freudi elképzeléshez képest. „A szerző [Hansbury] azt állítja, hogy a férfiakban található Vaginálisnak (gúnyos idézőjelek nélkül) megvan a joga, jelentése és ereje ahhoz, hogy rendes materiális státuszt követeljen magának. A maskulin vaginális – amely Freud szemében a pszichés polimorf fantázia terméke – hirtelen megszabadul béklyóitól és fizikai formát ölt” (1053). Moss szerint abban az esetben, ha a pszichés és materiális valóság összeolvad(hat)na, úgy a küszöb maga is eltűnne.

Michael Ermann (2019) német pszichiáter-pszichoterapeuta, pszichoanalitikus, pszichoszomatikus szakember, valamint a HIV-fertőzés pszichés feldolgozásának kutatója, aki kommentárjának a *Geschlechtsidentität in Bewegung* [Nemi identitás mozgásban] (2019) címet adta, saját tapasztalatai fényében értelmezi az olvasottakat. Azt írja, hogy a transzgender-küszöbhez hasonló pszichés terekkel és elképzelésekkel – amelyet ő olyan pszichés térként értelmez, amelyben a női és a férfi képes

³ A performativitás ismétlődő gyakorlat. Judith Butler elméletében többek között a pszichoanalízisre épít, de amit az utóbbi fejlődéslelektani pillanathoz vagy állandó struktúrához kapcsol, azt ő ismétlődőnek tekinti: a (társadalmi) nem és a szexus egyaránt normák és szabályozó gyakorlatok révén jönnek létre. Bővebben lásd pl. a *Jelentős testek* (Butler, 2005) Bevezetését.

⁴ Jelentése „puncilázadás”, egyben utalás a Pussy Riot orosz punk-rock együttesre, feminista és rezsím-ellenes aktivista csoportra, amely polgárpukkasztó performanszaival igyekszik felhívni a figyelmet a Putyin-rendszer problémáira, többek között a patriarchátusra és a szexizmusra is.

összefonódva létezni – ő maga is találkozott praxisában. A konkrét vaginális kasztráció ötletét azonban sem követni, sem tetten érni nem tudja – metaforikusan annál inkább.

A 2019-ben elhunyt német Sophinette Becker, pszichoanalitikusan orientált pszichoterapeuta, szexualitáskutató, transzszakértő⁵ és pszichoszomatikában jártas szakember élesen kritikus kommentárjának a *You can always get what you want – Psychoanalyse in neoliberalen Zeiten* [Mindig megkaphatod, amit akarsz – Pszichoanalízis a neoliberális időkben] (2019) címet adta. Becker szerint egy másik szerző, Limentani – aki 1984-ben megalkotta a „vagina-férfi”⁶ fogalmát – Hansburyvel ellentétesen értelmezi páciensei (vagina)fantáziáit és azok funkcióját, és például azt hangsúlyozza, hogy a nőiség elutasítása pszichés jelenség, nem pedig biológiai tényt. Ezzel szemben Hansbury olvasásakor nem látja nyomát a pszichoanalitikus munkának: nem kerül elő sem az elsődleges preödipális, illetve ödipális tárgykapcsolat jelentősége a vaginafantáziák kialakulásában, sem a serdülőkor mint pszichoszexuális fejlődési szakasz; a felettesen-konfliktusok mellett nem jelennek meg ösztönkonfliktusok, az analitikus nem kérdezi a páciens fantáziájának egyedi jelentőségéről, és nem értelmez. Becker azonban legfőképpen a „testi valóság” fantáziával való összemosását és megtagadását kifogásolja a Hansbury-cikkben. Például amikor a szerző „fantompénisz”-jelenségekkel illusztrálja a fallosz mint szimbolikus/pszichés tér meglétét, szomatikus bázist tulajdonít neki, tehát esszencializálja azt. Ezzel összefüggésben kifogásolja, hogy a szerző figyelmen kívül hagyja, hogy az „anatómia sors” (Becker szerint a test determinálja bizonyos testi fantáziák megjelenési lehetőségeit).

Az analitikus munkát Ilka Quindeau (2019), német szociológus, pszichológus és pszichoanalitikus, a szexualitás pszichoanalitikus elméleteinek kutatója is kritikákkal illeti *Jenseits von Geschlechtsbinarität und -vielfalt* [A nemi binaritáson és sokféleségen túl] című kommentárjában: Hansbury nem kérdezi a „pina” személyes jelentéséről, hanem saját feltételezéseivel tölti azt meg, és a terápia céljáról sem tudunk meg sokat azon túl, hogy az inkluzivitás küldetésének teljesítése, amely így önmagában nagyon homályos.⁷ Quindeau alapvetően ígéretesnek tartja Hansbury transzmodern fogalomrendszerét, mindazonáltal sajnálatosnak látja, hogy Hansbury nem hivatkozik a freudi biszexualitás-koncepcióra, és más helyeken sem ágyazza be elméletét a megfelelő szakirodalmi háttérbe (lásd pl. Helene Deutsch írásait a vagina

⁵ Saját elmondása szerint azon kevés transzszakértő egyike volt, akinek „még mindig alapvető fenntartásai vannak a hormonblokkolókkal való korai kezelést illetően” (Becker, 2019, 594), és ehhez hasonlóan az újabb és újabb identitások keletkezésével, a transzszexualitás esszencializálásával, egyúttal a „biszexuális omnipotencia” növekvő vonzerejével és a nemi különbségek tagadásával kapcsolatosan is (Lampalzer, 2019).

⁶ A „vagina-férfi” fogalommal Limentani olyan heteroszexuális cisznemű férfipácienseit írta le, akik nőiségre vagy nőiességre vágytak, többek között azt az olykor tudatos, sokszor mégis (újra) a tudattalanba süllyedő fantáziát dédelgették, hogy vaginájuk van, és akiket passzív és túlnyomóan orális alkatnak látott. A „vagina-férfi” Limentaninál is részben a „fallikus nő” ellenpárjaként jelenik meg; továbbá megfigyelései szerint a „fallikus nő” sok esetben a „vagina-férfi” szexuális partnerévé válik. (Becker, 2019)

⁷ Quindeau az identitás elismerésére fókuszáló affirmatív terápiák sajátosságát látja az ismertett esetben. Ezen a ponton felveti, hogy a kapcsolati irányzatok megjelenésével a szimbolikus felé tolodott el a pszichoanalitikus érdeklődés, és rámutat arra, hogy a homoszexualitást (és a heteroszexualitást) már a freudi pszichoanalízis is a tárgyválasztás „normál” varianciájának részeként szemlélte, és a polimorf-perverz infantilis szexualitás fogalma, amely a felnőtt szexualitás alapját képezi, képes magyarázni a kielégülési formák egész spektrumát, például az anális penetráció jelenségét is.

„szívó funkciójáról” és Judith Kestenberg elméletét a férfiakban is megtalálható belső genitális térről).

A Vaginális paradigmaváltó voltával összefüggésben Moss (2017) is az analitikus munka elméleti megfontolásait vitatja. Felteszi a kérdést, hogy az analitikus miért erősíti meg a kliens által mondottakat („a maga pinája”) ahelyett, hogy szimbolikusan kezelné („amit a pinájának érez”), és erre nem talál más magyarázatot, mint hogy bizonyára izgalmas (az analitikus) számára, mivel ez a szemléletmód aláássa a nemi binaritás korlátozásait. Arra jut tehát, hogy a korábbi (freudi) paradigmától való eltérés nem a páciens élményében, hanem az analitikusban keresendő: ő kezeli úgy a pszichés realitást, mintha fizikai volna, és ezzel nemhogy meghaladná Freudot, hanem sokkal inkább visszatér a preanalitikus gondolkodásmódhoz, amelyből hiányzik az értelmezés.

Ezen a ponton érdemes idézni a New York-i pszichoanalitikus, Avgi Saketopoulou kommentárját, amelynek a *Between Freud's second and third essays on sexuality* [Freud szexualitásról szóló második és harmadik értekezése között] (2017) címet adta, ugyanis e két Freud-esszé laplanche-i olvasási módját veti össze saját Hansbury-értelmezésével. A szerző Hansburyhez hasonlóan New Yorkban praktizáló pszichoanalitikus, emellett számos előadást tart, és vitákban vesz részt a nem-normatív szexualitások és nemi identitások pszichoanalitikus szemléletéről.⁸ A Hansburyt megelőző évben ő is elnyerte a Ralph Roughton Díjat egy olyan cikkel, amely a transz páciensek analitikus kezelésmódjáról szól.⁹ Saketopoulou szerint Hansbury tanulmánya maga is – hasonlóan az általa megalkotott Vaginális térhez – nyitottsággal és interioritással, belső térrel bír, így értelmezésére több mód is van. Freud *Három értekezés a szexualitásról* című művének példáján mutatja be azokat Laplanche-féle fogalmakat – a fordítást [*translation*], a megkötést [*binding*] és a feloldást [*unbinding*] –, amelyek segítségével a Kevin-történetet (*A maszkulin Vaginálisban* ismertetett esettanulmányt) is elemzi. A fordítások „az ego kísérletei arra, hogy reprezentációs keretet, úgymond fantáziát alkosson, amely segít az alannak megkötni a gyermeki szexuális kicsapongásait” (1035). A gyermeki szexualitás úgy válik tehát felnőtt identitássá, hogy egy része a létező (társas) keretek segítségével szerveződik, ennek köszönhetően normatívvá válik. Ez az, amit Freud harmadik értekezése illusztrál (a laplanche-i olvasat szerint): a második értekezéshez képest – amely az infantilis szexuális kicsapongásokkal megengedő, képes tartalmazni őket – a harmadik értekezésben a szexualitás normatív módon kerül megjelenítésre; hiszen a gyermeki szexuális egy másik része nem „fordítható le”, nem dolgozható ki, és így nem jelenhet meg. Hansbury intervenciója Freud második és harmadik értekezése között található: a Vaginális mint új fordítási lehetőség bevezetésével, amelynek révén a régi fordítás (a fenyegető femininitás) feloldható, és Kevin „pinája” nem veszélyezteti többé maszkulinitását. A fogalom bevezetésében Saketopoulou nem Hansbury önkényességét látja, mint ahogyan Moss vagy Becker. Úgy véli, hogy a terapeuta és a kliens fordítási

⁸ Lásd például David Bell londoni analitikussal folytatott zoom-vitájának átiratát a „transgenderism” pszichoanalitikus szemléletének kérdéséről (Blass, Bell és Saketopoulou, 2021).

⁹ A „Mourning the body as bedrock: developmental considerations in treating transsexual patients analytically” (2014) című cikkekre Hansbury maga is hivatkozik *A maszkulin Vaginálisban*, amikor transznemű páciensek nemi diszfóriájának kezeléséről beszél.

lehetőségei mind az őket körülvevő közösségek diskurzusaiból származnak, és befolyásolják, hogy a terápiás térben mi ismerhető fel; a terapeuta egyfajta „karmesterként” bánik mindazzal, ami ebben a térben felmerül.

Quindeau (2019) is hasonlóképp gondolkodik az esettanulmányról: szerinte Hansbury a személyiségfejlődés fontos területét világítja meg, amikor azt kérdezi, mi történik azokkal az identifikációkkal, amelyek a tudattalanba süllyednek, miközben egyértelmű identitást alakítunk ki. Quindeau ebben hangsúlyozza a gyász fontosságát, amelyet szerinte Hansbury elutasít. Utóbbihoz Becker (2019) is tud kapcsolódni; azt állítja, Hansbury idealizálja az infantilis „biszexuális onnipotenciát” és a polimorf perverz állapotot, szemben a „biszexuális potenciával”, amely éppen az előbbi, preödipális állapot melankolikus elengedésén alapul, és egy koherens, a hiányokat és határokat elismerő, mégsem fóbiás identitás kialakítását teszi lehetővé. Hansbury *A maszkulin Vaginálisban* ezt valóban nem hangsúlyozza, de hozzátennem, hogy 2005-ös *Mourning the Loss of the Idealized Self* [Az idealizált szelf elvesztésének gyásza] című írásában kitér arra, hogy a „pozitív (transz) identitás” feltétele – kleiniánus fogalmakat kölcsönözve – a múltbéli, perzekutoros szelf és az idealizált szelf gyásza és integrálása, hogy az aktuális szelf elfogadhatóvá válhasson.

Térjünk vissza röviden Becker (2019) Saketopoloutól és Quindeautól radikálisan eltérő felfogására, amely szerint Hansbury nem klinikai megfigyelésekből indul ki, hanem egy elméletet próbál keresztülvinni (kényszeríteni) Kevin esettanulmányán: követeli, hogy a Vaginálist a Fallikus ellenpárjaként ismerjük el. Becker két kérdést tesz fel ennek kapcsán: 1. Lehet-e követelni, hogy elképzelhetővé váljon egy szimbolikus tér? 2. A Fallikus és Vaginális párhuzamossága jogos feltételezés-e, vagy talán a – freudi értelemben vett – biszexualitás méltányos elosztásának törekvésén nyugszik? A „bináris modell” és a „sokféleség-modell” közötti „dialektikus feszültség” fenntartása Becker szerint nem valósul meg, hanem sokkal inkább a „sokféleség-modell” idealizálását látjuk Hansbury tanulmányában, olykor nagyon is bináris elképzelések mellett. Saketopoulouval ellentétben úgy véli, Hansbury törekvése egy pszichés tér megnyitására ugyancsak sikertelen, hiszen nyelvezete ahelyett, hogy elgondolkodtatna, éppen, hogy lezár és kivet magából rigidségével, technokratikusságával és matematikusságával.

Becker továbbá azt is állítja, hogy Hansbury helyenként „látens nőgyűlölő módon” nyilvánul meg, például amikor a méhet, illetve a szülésre való képességet, illetve a női vaginát leértékeli: a domináns férfi „pinával” szemben kizárólag a „passzív-receptív” jelzővel illeti. Egy másik német kommentár szerzője, a korábban már idézett Ermann (2019) Beckerhez hasonlóan szintén női-passzív és férfi-aktív vagináról/vaginalitásról beszél a Hansbury-szöveg kapcsán, ám vele ellentétben kritikátlanul áll ehhez a felfogáshoz. Ezt az olvasatot, illetve ezeket a vádakokat érdemes árnyalni: Hansbury a „passzív-receptív” jelzőt nem a női, hanem a feminin vaginával összefüggésben használja, hangsúlyozva, hogy ez bármely test része lehet¹⁰, és nem értékeli a szülésre

¹⁰ A releváns szövegrészlet így szól magyarul: „Efféle kiterjesztése engedélyezi páciensek és analitikusok számára, hogy kreatívan keverjék és párosítsák, hogy elképzeljék a vaginalitás egy mátrixát, amely magában foglalja a hagyományosan konstruált, azaz passzív-befogadó feminin vaginát, és a ritkán konceptualizált maszkulin, aktív vaginát is (női, férfi vagy másféle test részeként)” (Hansbury, 2017 [2023, 61]). A német fordításban – az eredeti angol verzióval szemben – sajnálatos módon nem feminin és maszkulin, hanem női és

való képességet, hanem azt mondja, ő kifejezetten a vagina ettől független funkcióját keresi. Utóbbiban inkább Beckerrel ért egyet Rosemary Balsam (2019 [2022]), aki úgy látja, a tanulmányban „a női test teremtő-ereje minimálisra csökken, és a szexuális szervek funkciója kizárólag az erotikus szex témakörére szűkül” (15.), és Kevin végbéltágításában „a szülőcsatorna fantáziált tágulásának” (uo.) utánzását tartja elképzelhetőnek.

Érdekes megközelítést nyújt a nemi jelentőséggel bíró testről és annak szexualitásáról Francisco J. González amerikai pszichoanalitikus, aki Saketopoulouhoz és Hansburyhez hasonlóan elnyerte a Ralph Roughton Díjat, méghozzá egy, a nem és a szexualitás kapcsolatát vizsgáló tanulmánnyal.¹¹ *The edge is a horizon* [A küszöb látóhatár] (2017) című kommentárjában két dologra fókuszál: a transz testekre mint potenciális azonosulási tárgyakra, illetve az ilyen testeket feltételező szexualításra. „Ez a tanulmány elkezd kioldozni a szexualitás transz elméletét (sokkal inkább, mint csupán a társadalmi nem transz elméletét)” – írja González (1067) *A maskulin Vaginálisról*. Az analízisra való fókuszálással – melynek kapcsán kiemeli, hogy bár anatómiailag hasonlóan épül fel, a sztereotip meleg férfiak teste¹² mégis a heterokétől különbözővé válik az ánus szexuális funkciójának köszönhetően – Hansbury teret nyit olyan testek elképzelésére és pszichoanalitikus megmunkálására, amelyek nem-binárisok és heteroszexuálisok, azaz „queered” testek. A szó szerinti maskulin vagina bevezetése megváltoztatja azt, ami elképzelhető; és ezzel párhuzamosan korunkban, a transz testek jelenlétével és láthatóságával egyre inkább lehetővé fog válni, hogy azonosuljunk velük, akár transzok vagyunk, akár nem (vö. Becker kritikájával). Gonzálezben felmerülnek olyan kritikák, amelyeket a német kommentárok is felvetnek: az irodalmi beágyazottság hiányán túl a freudi aktív maskulin formulát és a konvencionális bináris reprodukcióját (a passzív-receptív feminin vagina és az aktív maskulin vagina szembeállításával) is kifogásolja. A szerző azonban úgy vélekedik, hogy egyrészt e bebetonozott dichotómiák leépítéséhez időre van szükség, másrészt látnunk kell, hogy itt binaritásokról van szó többesszámban, egyfajta „exponenciális binárisról”, a bináris burjánzásáról, olyan új kapcsolatokról, amelyek nem egyszerűsíthetők le az egydimenziós binárisra. Amikor például a Hansbury által is említett Buck Angel, a vaginával rendelkező transzmaskulin pornósztár vaginális penetrációban részesül, technikailag heteroszexuális jelenetről beszélhetünk, ha csak azt vesszük figyelembe, hogy egy pénisz hatol egy vaginába; a kérdés azonban ennél összetettebb, hiszen két férfit látunk a vásznon.

Quindeau (2019) úgy véli, Hansbury tanulmánya elméleti síkon érdekes továbbgondolását nyújtja Freud biszexualitás-elméletének, és igen sok potenciált foglal magában: Ő Luce Irigaray kritikáját idézi fel, miszerint a nő sem a freudi, sem a

férfi vagina („passive rezeptive weibliche Vagina” és „männliche, aktive Vagina”) szerepel, talán ebből fakadhatott a félreértés.

¹¹ A „Writing Gender with Sexuality: Reflections on the Diaries of Lou Sullivan” (González, 2019) egy 20. századi transz férfi írásain keresztül kísérli meg integrálni a szexualitást és a nemet (nemi élményt, identitást) a korai pszichoanalitikus irodalomtól eltérő módon (amely az előbbieket valamilyen szinten egymás következményeinek tekintette).

¹² González itt bizonyára a test képzeletbeli sémájára utal. A test képzeletbeli sémája ugyanígy függ például a külvilág cenzúrájától, ahogyan azt Freud írja az *Az ősvilág és az énben* (1923 [1991]): a tiltások megszegése felett érzett büntudat például fájdalomként és betegségként manifesztálódik.

lacani elméletben nem jut el a szimbolikus szintre (az elmélet kifejtését lásd a következő fejezetben), és érdekesnek tartja ennek mintájára megvizsgálni, hogy milyen szimbolikus jelentésteret nyithat meg a Vaginális az analitikus terápiában. Quindeau valamiféle igazságot lát abban, hogy Hansbury a Vaginálist elhelyezi a testben (az ánuszbán), hiszen a testi és a pszichés terek valóban nehezen választhatók el egymástól. (Lásd Freud ösztöntanát, amelyben az ösztön a testi és a pszichés határán helyezkedik el – ebben az értelmezési keretben a Vaginális tehát ösztönmodalitásként képzelhető el.) Visszatérve a test előtérbe kerüléséhez: a szerző nem ért egyet Mosszal, szerinte nem arról van szó, hogy a fizikai elsőbbséget élvez, hanem arról, hogy a pszichés és fizikai kölcsönösen megermentik egymást. Az analitikus neme például azért lehet jelentős, mert az ebben az értelemben nem egyértelműen besorolható analitikus kétértelmű testi fantáziák megjelenését segítheti elő. Quindeau ígéretesnek tartja a test „queerelése” [*queering the body*] analitikus törekvést, azaz a test és az ahhoz kapcsolódó funkciók és fantáziák szisztematikus megkérdőjelezését. A freudi hisztériát idézi fel, amelyben bármely testrész felveheti a genitáliák funkcióját, és a szóban forgó tanulmány mentén arra jut, hogy ennek a jelenségnek nem muszáj csak a hisztériás állapotra vonatkoznia, sőt genitáliák is betölthetik más testrészek funkcióit. Ez a szemléletmód áthidalja a bináris versus fluid nemi identitások közti hasítást. A transzmodern gondolkodás nembináris, nem-normatív értelmezését biztosítja a konstitucionális biszexualitásnak.

A lesbikus fallosz

Judith Butler (1993 [2005]) *A lesbikus fallosz és a morfológiai imaginárius* című esszéjét *Jelentős testek* című könyvében közölte. A fogalom azért releváns, mert ugyancsak a fallogocentrikus rendszer felforgatására törekszik, ám ezt nem egy ellenpár létrehozásával teszi, hanem a falloszt magát kívánja új viszonyrendszerbe helyezni, és ezáltal dekonstruálni egyeduralmát. A következőkben kitérek arra, Freud és Lacan hogyan gondolkodtak a testről, annak imaginárius és szimbolikus természetéről, illetve hogyan kapcsolódik ezekhez a fallosz, hogyan értelmezi és kritizálja Lacant Butler, és mit is ért lesbikus fallosz alatt.

Butler először Freud két esszéjére, *A nárcizmus bevezetésére* (1914) és *Az ősválami és az énre* (1923 [1991]) hivatkozik, hogy megmutassa, a fájdalom mint „libidinális ösztönberuházás” tulajdonképpen a testrészek, a test, mi több, az én megismerését teszi lehetővé: „a testrész nem létezik a tudat számára e felruházás [a hipochondria által árasztott libidó] mozzanatát megelőzően” (Butler, 1993 [2005, 66]). A sokat idézett mondat, miszerint „Az én mindenekelőtt testi én; nem holmi felületi entitás, hanem maga is egy felszín kivetítése” (Freud, 1923 [1991], idézi Butler, 1993 [2005, 66]) ebben a kontextusban jelenik meg. Freud a fájdalomkeltés analógiájában fogalmazza meg a nemi izgalom keletkezését is: az agy a szexuálisan izgató ingerként fogadja a testrész aktivitását. Imagináris testrészek jönnek létre, amelyek Butler értelmezésében elválaszthatatlanok a fizikai testtől. A korábban említett performativitás koncepciójával összhangban – amely szerint a nem, valamint a

szexus¹³ anyagisége egyaránt regulatív normák ritualizált ismétlése során jön létre, és ennek az ismétlésnek nincsen forrása – a szerző így elmélkedik: „Ha a nemi izgalom egy adott testrészt tevékenységének egy ideán át történő közvetítése révén keletkezik, akkor az idea és a közvetítés aktusa fenomenológiai értelemben azonos. Következésképp nem lehetséges egy adott testrésztől úgy beszélni, mint adottságot megelőző és kiváltó jelenségről, mert az idea szimultán jelenik meg a fenomenológiailag megragadható testtel, valójában az teszi lehetővé a test megragadhatóságát” (1993 [2005, 67]). Visszatérve *A nárcizmus bevezetéséhez*, Freud itt a nemi szervben – ahogy Butler felhívja figyelmünket, az egyetlenben, amelyen minden bizonnyal a péniszt érti – lokalizálja a „libidinális önmagára-figyelést”, amely e testrészt elkülöníti. Ugyan a pénisz prototípusa az elkülönült testrészt, azt az erogén zónák is helyettesíthetik, és így azok is hozzáférhetővé válnak a tudat számára.

Hogyan kapcsolódik mindehhez a fallosz? *A fallosz jelentésében* Lacan (1966 [1998]) így ír: „A fallosz a freudi tanításban nem fantázia, ha ezen képzeleti jelenséget értünk. Nem is tárgy (rész, belső, jó, rossz stb...), ha e kifejezés egy kapcsolatba bevont valóságra akar utalni. Még kevésbé jelent valamely szervet, péniszt vagy klitoriszt, amelyet szimbolizál” (28). Butler olvasatában a fallosz „az erogenitás átruházhatóságának elveként jelenik meg” (Butler, 1993 [2005, 69]). A lacani gondolatrendszerben a fallosz „kiváltságos jelentő”, amely úgy hoz létre nyelvi jelöléseket, hogy maga sohasem jelölési lánc eredménye. A falloszt valójában senki sem birtokolja, annak szimbolikus birtokosai mégis a férfiak – és így a falloszként létezők a nők¹⁴. Butler felveti a kérdést, hogy a fallosz átruházhatósága nem destabilizálja-e szükségszerűen ezt a viszonyt.

A fallosz átruházhatósága részben annak testhez való viszonyából adódik: mivel idealizáció, illúzió, egyik test sem képes a nyomdokaiba lépni. „Lacan, Freudnak *Az ősválami és az én* című művében kifejtett, revideált énfelfogására támaszkodva az ént nem az objektív észlelés oldalára állítja, hanem megmutatja, hogy a racionális én éppen a félreismerést képviseli a tudattalan igazságához képest” (Füzesséry, 1993, 48). A tükör (a tükör-stádiumban, lásd Lacan, 1966 [1993]) nem az ént jeleníti meg, hanem a formát adja az én projektív folyamataihoz, imágó-funkciót tölt be, és az én a tükör-stádium során kialakuló identifikációk, a tükörképhez való viszonyok történeteként jön létre. Ez egyfajta óhajtó és anticipált körvonalazódás, amely a Másik képét, a másikkal való viszonyt is meghatározza. Lacan szerint vannak testrészek (szervek), amelyek megmaradnak a nárcisztikus viszonyban, mely viszony az én és a Másik kapcsolatát, valamint a tárgyak generálását strukturálja; a viszonyba lépve a szervek imaginárius jelenségekké alakulnak. Butler spekulációjában lehetnek ezek a szervek a férfi genitáliák, és így a péniszből fallosznak kell létrejönnie – ez az, amit Lacan tagad *A fallosz jelentésében* (lásd az előző bekezdés idézetét). Mivel a „kiváltságos jelentő” a fallosz, következőképpen Butler szerint minden megismerhető tárgy férfiközpontú. A tükör-stádium kapcsán Lacan morzsálékosan megjelenő testet ír le, amely a

¹³ A *Jelentős testek* fordítói úgy döntöttek, hogy „társadalmi nem” és „biológiai nem” helyett a *gender-sex* bináris ellentétpárt – mivel Butler célja éppen ennek destabilizációja – „nemként” és „szexusként” adják vissza a magyarban (Butler, 1993/2005). Én magam, ahogyan a Hansbury-fordításban, úgy itt is ez utóbbi fogalmakat használom.

¹⁴ A férfi (metaforikus) fallikus birtoka, hatalmának, életerejének forrása többek között a nő.

tükörkép révén totalitássá alakul át; *A fallosz jelentésében* a Szimbolikuson belül – a fallosz szimbolikus hatalma alatt – a testek különbözővé tételnek, és ezáltal szexualizált pozíciókhoz jutnak. Előbbi Butler szerint szinekdochés logikával működik: a darabokban lévő (morzsalékos) test részei az egész jelévé válnak, és így az integritás, irányítás ígéretét nyújtják. Ezt a logikát alkalmazza a fallosz magyarázatára is: feltételezi, hogy a fallosz belépésével a pénisz rész-státusza megszűnik, részlegessége és korlátozott hatalma tagadás alá kerül, és így a fallosz tünetként fogható fel: Butler értelmezésében a tükör előtt morzsalékosan álló test szimbolikusan kasztrált – mivel a morzsalékos test nélkülözi a hatalmat, azaz a falloszt, e test leírásában a fallosznak eleve szerepet kell játszani –, a szinekdochés idealizáció pedig lehet e kasztráció elleni védekezés, kompenzáció. A szerző még tovább megy, és Lacan falloszt övező tagadásait (nem szerv, nem imaginárius jelenség) vitatja: logikai eszmefuttatása során arra jut, hogy „mivel a fallosz nem nélkülözheti a péniszt önnön megalkotásához, a fallosz identitása magában foglalja a péniszt, azaz azonossági viszony áll fenn közöttük” (Butler, 1993 [2005, 89]).

A leszbikus fallosz igyekszik a falloszt kimozdítani a fenti viszonyból, hogy az más testrészeket is szimbolizálhasson. „[A] leszbikus fallosz a lacani modell váratlan következményeként lép a színre, egy látszólag önellentmondásos jelölőként [...] egy olyan diszkurzív teret igyekszik létrehozni, ahol a test egésze és részei, az anatómia és az imaginárius, a testi valóság és a psziché között fennálló, illetve az ezek megkülönböztetését konstituáló hallgatolagos politikai viszonyok újragondolása [megtörténhet]” (Butler, 1993 [2005, 80]). Elnevezése önellentmondásos lehet, mert feltételezi a kasztrációs félelem és a péniszirigység együttes jelenlétét. Butler szerint a férfiak a fallosz birtokosaiként szükségszerűen kasztráltak, és péniszirigység, helyesebben falloszirigység vezérli őket; a nők szintén birtokolják a falloszt, és kasztrációs félelem tölti el őket. Mivel a fallosz átruházható, a férfihoz való bevett hozzákapcsolása megkérdőjelezendő Butler szemében. Kitér arra is, hogy ez a képzeletbeli tulajdonítás mit tesz a női morfológiával: kritizálja a feminint/feministát a maszkulintól szélsőségesen különbözőként meghatározó morfológiát, mivel az heteroszexualitást előfeltételez. A leszbikus fallosz túllép e dichotómián; nem tagadja a regulatív normákat, de igyekszik felforgatni azokat. Butler szerint a kortárs szexuális kultúrákban a fallosz nem értelmezhető pusztán jelölőként, illetve a jelölőlánc kezdetének, hanem „egy ismétlődő jelölő gyakorlat része [...], [és az] ismétlésnek az erejében ott rejlik a lehetőség, hogy a jelölő megfosztassék kiváltságaitól” (Butler, 1993 [2005, 93]).

Butler egy 1994-es interjújában is kitér a leszbikus falloszra, amely a fallosz birtoklásának maszkulinitáshoz, illetve a falloszként létezés femininitáshoz való hozzárendelését forgatja fel. „A leszbikusban a birtoklás és a létezés [a fallosz birtoklása és a falloszként létezés] egymással viszonyban állnak” (Butler, 1994, 37). Az interjú készítői felteszik azt a kérdést, hogy elképzelhető-e női heteroszexuális fallosz is. Butler szerint ez már korábban megjelent a pszichoanalízisben, mégpedig a fallikus anya formájában; amikor a nő birtokolja a falloszt, akkor mindig a rémisztő, elnyelő anyává válik.

A vérbő lesbikus klitorisz

Debra Roth (2004) Butler esszéjének szándékával összhangban, a lesbikus falloszt mégis kritizálva alkotta meg a „vérbő lesbikus klitorisz” [*engorged lesbian clitoris*] fogalmat. Véleménye szerint a lesbikus fallosz kifejezés – ahogyan a hatalom kifejezésének férfi genitáliákkal való összekapcsolása általában – káros a lesbikus szubjektivitásra nézve, ugyanis a lesbikusoknak saját megtestesülésük [*embodiment*] pozitív megtapasztalása érdekében el kell utasítaniuk a fallosz egyedulalmát. A vérbő lesbikus klitorisz ezzel szemben egy női testrész idealizálására nyújt lehetőséget. Elméletével kapcsolatban ő maga többféle kritikát vet fel, amelyekre az utolsó bekezdésben térek rá.

Először azonban érdemes visszanyúlni Luce Irigaraynak, Lacan egyik tanítványának Rothéval rokonítható stratégiájához, amelyben a lacani fallomorfizmus ellenében, a férfi imagináriussal szemben a női imaginárius létrehozásának fontosságát hangsúlyozta. Ahogyan Margaret Whitford (1986) áttekintéséből kiderül, Irigaraynál az imaginárius szorosan kapcsolódik a szexushoz: a férfi imagináriust felruhazza a férfi test morfológiája (férfi identifikációkból épül fel), míg a női imaginárius a női test jellegzetességeihez (női identifikációkhoz) kötődik. Irigaray tehát egyfajta ellenpárt hoz létre, de hangsúlyozza, hogy a női imaginárius férfi imagináriustól való különbözősége nem szembenállás. Az imaginárius nála nemcsak az elme funkciójára vonatkozik, hanem a kulturális produktumokra is, amelyeket képzeleti funkció jelöl (pl. szerelem, művészet, nyelv). Az imagináriust és szimbolikust nem különíti el oly egyértelműen, mint Lacan. A női imaginárius konceptualizálhatóságát akadályozza annak fallogocentrizmuson belül való létezése, amelyben nem helyezheti el magát, és a férfi nyelv, amellyel nem fejezheti ki magát. Irigaray a feminint a kultúra tudattalanjaként tételezi fel¹⁵, amelyen a férfi imaginárius uralkodik (ennek sajátossága, hogy a tudomány, a logika ideológiáján keresztül a követel magának privilegizált státuszt). Nem csupán analizálja a kultúrát, meg is akarja változtatni azt a pszichoanalízis eszközeivel: szerinte a férfi imagináriusnak fel kell ismernie tudattalanját, a nőinek pedig meg kell találnia saját hangját.

A vérbő lesbikus klitorisz és a női imaginárius kapcsán is felmerül, hogy e női, exkluzív fogalmak a patriarchátus és a heteroszexizmus tagadása és ezáltal szükségszerű újraalkotása irányába hathatnak. Erről Butler (1993 [2005]) is beszél: a nőiség azon önmeghatározásai, amelyekben elhatárolják magukat a maszkulintól, tulajdonképpen a heteroszexualitás előfeltételezéséből indulnak ki. Roth fogalma

¹⁵ Ez az elképzelés hasonlít arra, ahogyan Susan Rowland (2002) jungiánus analitikus olvassa C.G. Jung anima-elméletét. James Hillmant idézi, aki szerint az anima (vagy ahogyan ő nevezi: „lélek”) nemtől függetlenül mindenki számára egyenlő mértékben hozzáférhető, és kapcsolódási funkciója – a klasszikus olvasattal szemben – az ismeretlen pszichére vonatkozik. Rowland nem hagyja figyelmen kívül az anima-animus koncepció hagyományos olvasatait, amelyekben az heteroszexistaként tűnik fel és a nőt eredendően irracionálisnak látatja, de lát benne egy másik potenciális értelmezést, amelyben a tudattalan sokkal inkább integrált része az egyennek, mint például Lacannál, és kreatív jelentéstulajdonításon keresztül testesül meg, amelynek princípiumai maguk az archetípusok. Az egyén archetípusos androgünitása révén az individuáció elkerülhetetlenül a patriarchátus ellen hat.

kapcsán érdemes arra is visszatekinteni, hogy a klasszikus pszichoanalízis hogyan gondolkodott a klitorisról: Freud *A nőiség* (1933 [1999]) című tanulmányában azt írja, hogy az egyik dolog, amiért a lányok nővé válása nehezebb, mint a fiúk férfivá válása, az, hogy a klitoris jelentőségét (részlegesen) át kell engedniük a vagina számára (ezzel egyúttal az erotikus/szerelmi ösztön aktív kifelé irányultságából passzív befogadásra alkalmassá válnak). Freud ugyanezen írásában a fallikus szakaszban lévő kislányt úgy írja le, mint „kis férfi”: vezető erogén zónája a klitoris, amelyet Freud kis pénisznek tekint. Amikor aztán felfedezi kasztrált voltát, fejlődése háromféle irányba terelődhet: a) A klitoriális maszturbáció elutasításával aktivitása, illetve annak egy jelentős része elfojtás alá kerül, és a felnőtt nő szexuálisan gátlásos vagy neurotikus lesz. b) Az is lehet, hogy a kislány – alkati, Freud szerint férfiasan nagy aktivitásából fakadóan – tagadja kasztráltságát, és a fallikus anyával vagy apával azonosul; ilyenkor erős férfiasság-komplexus, „végső esetben” homoszexualitás alakulhat ki. c) A normális nőiesség kifejlődését a (fiú-)gyerekszületés és -gondozás teszi lehetővé, a gyermek és a pénisz szimbolikus azonossága révén ugyanis a péniszirigység kompenzációra talál.

Rotter Lilián (1933 [1993]) újfajta magyarázatot kívánt nyújtani a Freud által fent ismertetett női „nehézségekre”. Szerinte a péniszirigység mellett – vagy ettől felkeltve – a következő jelenség figyelhető meg: a gyermekek exhibíciós játékok révén megismerik egymás genitáliáit, és a kislány gyakran tanúja a kisfiú erekciójának. Az erekciót úgy tapasztalja meg, mint amit ő idézett elő, sőt a péniszt magáénak fantáziálja, amely azzal magyarázható, hogy klitorisában ő maga is erekciót érez, és ez az ő érzése a külvilág egy darabján (a kisfiú péniszén) látható változást idéz elő. Rotter elméletében a női szexualitás – legalábbis a nő férfihez való viszonya – aktív, hiszen a női libidó a férfi péniszre „vonzó- vagy szívóhatást gyakorol”. A kasztrációt pedig az apa vagy a férfi elvesztése jelenti. Ebben az összefüggésben a lacani viszonyok fordítottját is láthatjuk: a nő a pénisz birtokosa, ő az, aki rendelkezik vele, a férfi pedig maga a pénisz. Az aktivitást és a szexualitás centrumát mindenesetre a (konkrét és képzeletbeli) pénisz jelenti. A klitoris-onánia elhagyását Freudhoz hasonlóan Rotter is a nő normális fejlődésének előfeltételének tekinti; ellenkező esetben, azaz akkor, ha a nő csak a klitoriszon talál kielégülést, patológiával állunk szemben.

Roth felvetése, miszerint a lesbikus szexualitás olyan rendszerben értelmeződik, amely a testiséget és a vágyat a falloszra vezeti vissza, előbbieken alapján (is) jogosnak tűnik. Ennek kijátszására hozza létre a vérbő lesbikus klitoris fogalmát, amely éppen arra épít, hogy a lesbikus és a klitoris a klasszikus pszichoanalízisben és az általa megerősített diskurzusokban összekapcsolódnak. Roth elismeri, hogy a butleri lesbikus fallosz kimozdítja a falloszt annak férfi privilégium státuszából és a testeket, az anatómiát átírhatóvá teszi. Ugyanakkor kritizálja az elméletet (vagy inkább annak elnevezését), mert a lesbikus testi képzet így mégis a férfi testhez mint kanonikus emberi alakhoz való viszonyulásában konstruálódik meg. Kérdésként merül fel azonban bennem, hogy Roth félreérti Butlert, amikor a falloszt vagy a lesbikust ő maga kapcsolja újra össze a maszkulinitással és a femininitással. Ezután ő maga is felteszi a kérdést, hogy a klitoris idealizálása megfelelő ellenpárja-e a fallosznak, illetve elegendő-e egyszerűen női ellenpárt találni a fallosznak ahhoz, hogy kimozdítsa

azt hegemon szerepéből. Felvetődik, hogy ez inkább megerősíti azt, a dichotómia rekonstrukcióján keresztül. Felmerül az is, hogy egy olyan új strukturális fogalom, mint amilyen a vérbő lesbikus klitoris, könnyedén reifikálható (mint ahogyan az Butler lesbikus falloszával kapcsolatban is megfigyelhető, lásd az 1994-es interjút, amelyben legelőször annak szexuális játékszerekkel való azonosítása történik meg az interjúkészítők részéről). A harmadik szerzői (ön)kritika pedig az esszencializmus vádja: a női test szükségszerűen (fizikai és imaginárius) klitorisszal rendelkezik, ellentétben a (fizikai és imaginárius) pénisszel. A szerző mindezeket kockáztatva mégis arra biztatja az olvasót, hogy – mintegy társadalmi tettként – használja a vérbő lesbikus klitoris kifejezést a hatalom és a dominancia kifejezésére. Ugyancsak arról van itt szó, hogy elképzelhetővé és szimbolizálhatóvá válik, ami artikulációra kerül (a nyelvben testet ölt), a szándék tehát ebben hasonlít a Vagináliséhoz.

A maszkulin Vaginális

Hansbury fogalma, a maszkulin Vaginális újabb kísérlet a fallosz egyeduralkodó pozíciójából való kimozdítására. Érdekes röviden elidőznünk a szerző két fontos fogalmánál: a transzgender-küszöbnél és a Vaginálisnál. „Transzgender-küszöb alatt pszichés teret – határhelyzeti teret, átmeneti teret, játékteret – értek, amelyben testrészek és nemi jelentőséggel bíró darabok egymásnak ütköznek és összeolvadnak” (Hansbury, 2017 [2023, 55]). A transzgender-küszöb nem kapcsolódik olyan értelemben a transzneműséghez, mint ahogyan azt a fogalom sejteti: nem transznemű emberek élményeire vagy cisznemű emberek transznemű-élményeire vonatkozik, hanem sokkal inkább a nemek átjárhatóságát (összeolvadását) jelenti, aminek nem feltétlenül van köze a transzneműséghez. Mégis azt sugallja, hogy az emberi élménymezőben található valami közös, ami a nemekhez kapcsolódik. „Ennek fényében kívánom vizsgálni a cisznemű férfiakat és kapcsolatukat az úgynevezett Vaginálissal [the capital-V „Vaginal”] – nem a vaginával magával, hanem a Fallikus szimbolikus ellenpárjával [...]; a Vaginális határokkal dacol, ahogyan azt szemantikus forrása is tenni látszik [...]. A fantáziában a testek számára, akár rendelkeznek fizikai vaginával, akár nem, a Vaginális hozzáférést biztosíthat a belsőhöz, a receptivitáshoz, a nyitottsághoz és a kifejezőképességhez” (Hansbury, 2017 [2023, 56]). A Vaginális szimbolikus, illetve pszichés térként jelenik meg, ugyanakkor szorosan kapcsolódik egyrészt „szemantikus forrásához”, a vaginához, valamint – ahogyan az a Kevin-esset tanulmányból kiderül – a penetrációban részesülő ánuszhhoz, amelyet Kevin „pinájaként” él meg¹⁶. Szimbolikus jelentésében vegyíti a hagyományos feminin és maszkulin karakterisztikumokat: a belső felé forduló, receptív, ugyanakkor dacos, képes kifejezni önmagát, és nem egyszerűen befogad, hanem erőteljesen behúzza, beveszi mindazt, ami a közelébe kerül.¹⁷ Fontosnak tartom kiemelni azonban, hogy Hansbury végig férfiak maszkulin Vaginálisáról beszél, amelyet újra összekapcsol az

¹⁶ Hogy az ánuszt vaginaként való elképzelése szubkulturálisan nem egészen új elképzelés, azt mutatja a '90-es években elterjedt szlengszó, a „bussy”, amely *boy* és a *pussy* szavakból tevődik össze, azaz „fiú puncit” jelent és az ánuszra vonatkozik.

¹⁷ Az előző lábjegyzettel azonos céllal szeretném bemutatni a „*power bottom*” szlengkifejezést, amely azt az anál-receptív felet jelöli, aki ezzel együtt domináns szerepet tölt be a szexuális együttlétben.

aktivitással, erővel, hatalommal és dominanciával; kérdésként merül fel, hogy rendelkezhetnek-e (cisz és transz) nők maszkulin Vaginálissal, (cisz és transz) férfiak feminin Vaginálissal, és miben különböznének ezek a felállások a bemutatottaktól.

A Vaginális nagy kezdőbetűje is szimbolikusságát hangsúlyozza, ahogyan a nagybetűs Fallikussal szemben áll – a Fallosz a lacani elméletben is a Szimbolikus rend jelölője, míg a kisbetűs az imaginárius falloszra utal (Füzesséry, 1993). Hansbury mindenesetre nem a lacani elmélet következetes kiterjesztését végzi, imaginárius vagina nem is jelenik meg, az „elképzelt vagina” pedig helyenként összekeveredik a szimbolikus Vaginálissal (holott Hansbury – Lacanhoz hasonlóan – ugyancsak azt állítja, hogy a Vaginális nem egyenlő a vaginával): „előáll egy tér, amelyben a Vaginális maszkulin és feminin szexuális szerv/szimbólum is lehet, mindenki számára elérhető, passzív és aktív módokon is használható. Ez volna a nemi inkluzivitás egy példája. Ezáltal egy cisz nemű férfi rendelkezhet elképzelt vaginával, és egy transz nemű férfi rendelkezhet fizikai vaginával” (Hansbury, 2017 [2023], 61).

Vajon képes-e a Vaginális valóban szimbolikus térként funkcionálni Hansbury példáiban? Az előbbiekből láthatóvá vált, hogy el tud szakadni a szexussal bíró testtől (hiszen az ánuszt ugyanúgy megélelhető „pinaként”, mint ahogyan a vagina), a szexuális testtől azonban annál kevésbé: lokalizációja két testrészhez kötött, és így a (vaginális vagy anális) penetrációban részesülő emberek felségterülete marad, valamint a reifikáció a szimbolikus jelentéstől való eltávolodását okozza. Kérdés, hogyan védekezhetnek vaginális kasztrációs félelmük ellen azok, akik elutasítják a szexuális penetrációt. Valamelyest elválk az anyagtól maga az ismertett terápiai folyamat, amelyet a szerző sok helyen a behatolás metaforáival ír le: „túl gyorsan nyomtam be túl sokat” (i. m., 70.), mondja az ülésen, amelyen értelmezéseivel pillanatnyilag túlterhelte páciensét. Itt a pszichés behatolás azonban szintén a fizikai behatolást helyettesíti, hiszen a páciens további (a Vaginális kasztrációs szorongás elhárítására irányuló) destruktív szexuális tevékenységét hivatott megakadályozni. Az anyagiságtól legtávolabb álló példa Richard Blancoé, aki – Hansbury értelmezésében – a költészet receptív és mélyre hatoló igénye révén enyhíti kasztrációs szorongását, alternatív megoldást kínálva a problémára. Szükségszerűen szexuális, illetve szexualitást előfeltételező tér-e a Vaginális, tekintve, hogy a szerző minden említett személy szexuális orientációját megemlíti, akit esszéjében vizsgálat tárgyává tesz? Kell-e deszexualizálnunk? Amennyiben nem tesszük, vajon tényleg mindenki számára hozzáférhető-e?

A fenti idézet („előáll egy tér...”) tartalmaz egy másik fontos fogalmat: a „nemi inkluzivitást”. A tanulmányhoz megjegyzést fűzők közül többen (Moss, 2017; Becker, 2019) úgy vélik, hogy Hansbury kritikátlanul kezeli páciensének fantáziáit és gyermeki biszexuális onnipotenciára emlékeztető állapotát. Ahogyan én olvasom, Kevin analitikusának valóban – tehát ahogyan ő maga is állítja – nem az Irene Fast-féle „túlzott inkluzivitás” (idézi Hansbury, 2017 [2023]) fenntartása a célja, hanem az, amire Dianne Elise nyomán úgy hivatkozik, „inkluzivitás”, amely a rugalmas, ugyanakkor integrált identitásokat jellemzi – azokat az identitásokat, amelyekben ugyan egykor elveszett valami, de aztán képes valamilyen formában újra a részüket képezni (lásd Saketopolou, 2017). Aki ismeri a „bussy” kifejezést (lásd 16. lábjegyzet), annak talán nem okoz akkora meglepetést, hogy Kevin „pinaként”

hivatkozik ánuszára, és úgy az analitikus ehhez való csatlakozása is kevésbé tűnik problémásnak. Ezzel nem szeretném kisebbiteni az értelmezés hiányának jelentőségét, csupán csatlakoznék Quindeau-hoz (2019), aki ugyancsak több értelmezést várna el az analitikus térben Hansburytól, mégis felfedezi szemléletének konstruktív elemeit, például a freudi biszexualitás-elmélet továbbértelmezését.

Azzal kapcsolatban több, már érintett probléma felmerül, hogy ez az inkluzivitás a szöveg szintjén mennyire tud megvalósulni. Hansbury igyekszik a dichotómiák ellen hatni, mégis végig dichotómiákban beszél (feminin-maszkulin, cisz-transz, Fallikus-Vaginális, inkluzív-exkluzív, aktív-passzív stb.) – Ermannak (2019) talán igaza van abban, hogy máshogy (jelenleg) aligha fejezhetjük ki gondolatainkat. Ezzel a tanulmány fő problémáját közelítjük meg.

Konklúzió és kitekintés

Mindhárom vizsgált fogalom (a lesbikus fallosz, a vérbő lesbikus klitorisz és a maszkulin Vaginális) esetében felmerülnek problémák: sérelmet okoznak az azonosuló számára, vagy gátolják az azonosulást az azonosulás tárgyának kultúrában elfoglalt helye miatt (lásd lesbikusok és fallosz), vagy nemhez (lásd lesbikus klitorisz), illetve testrészekhez (lásd Vaginális és vagina, ill. ánus) kötöttek. Visszacsatolva a dolgozat elején található Toril Moi-idézethez (1985 [1997]) és a bevezetőben megfogalmazott kérdésekhez, a probléma adott: mégis mik azok az eszközök, amelyekkel a fallocentrizmus és a patriarchátus (belülről) legyőzhető? Ha a butleri performativitás (1993 [2005]) elveihez igazodunk, azt kell feltételeznünk, hogy a fallosz rituálisan ismétlődő aktusait annak parodisztikus, rontott megismétlésével téríthetjük ki. A fallosz kikerülése, annak tagadása tehát ebben az elméleti keretben nem gyakorol hatást a fallosz hatalmára. Mégis megfordulhat a fejünkben – ahogyan az Roth és Hansbury fejében is megfordult –, hogy egy másik rendszer létrehozása a nyelvben, illetve a pszichoanalitikus diskurzusban, amely szükségszerűen valamilyen viszonyban áll azzal a hegemón rendszerrel, amelyben a fallosz az egyeduralkodó, ugyancsak átalakíthatja a fallocentrizmust. Alternatívaként Jessica Benjamin (2004) juthat eszünkbe, aki azt javasolja, hozzunk létre egy újabb pszichés felületet (funkciót, kapcsolatot), amelyet ő „*the thirdness of intersubjectivity*”-nek nevez, hogy ezzel mozduljunk ki a „cselekvő és akivel megcselekszik”, azaz a szubjektum és objektum opozíciókból.

Nyilvánvaló, hogy a meglévő viszonyokból való kilépés nem lehetséges, és egy új pozíció megtalálása e viszonyrendszeren belül folyamatos (újra)helyezkedést igényel. Visszautalva Wilson (2017) és González (2017) gondolataira: ami a társas-kulturális térben megjelenik, beleértve a változó testeket és az új nyelvi kifejezéseket, megújíthatja mindazt, ami elképzelhető. Ilyen helyezkedéseknek tekintem ez alapján az itt a bemutatott fogalmakat, és úgy ítélem meg, ezek kritikája, valamint a kritikák mentén újabb és újabb pozíciók létrehozása közelebb viheti a pszichoanalízist ahhoz, amit Toril Moi a patriarchális rendszer mitikus és misztifikáló építményei lerombolásának nevez.

Felhasznált irodalom

- Balsam, R.** (2019 [2022]). A szül(et)ő test és zavarodott helye lelki életünkben. Ford. Székely Zsófia. *Imágó Budapest*, 11(4): 6-24.
http://imagobudapest.hu/images/lapszamok/2022_4/3-Balsam.pdf
- Becker, S.** (2019). You can always get what you want – Psychoanalyse in neoliberalen Zeiten. Kommentar zu Hansburys „Das männliche Vaginale”. *Psyche*, 73(8): 585-596. DOI: 10.21706/ps-73-8-585
- Benjamin, J.** (2004). Beyond Doer and Done To: An Intersubjective View of Thirdness. *The Psychoanalytic Quarterly*, 73(1): 5-46. DOI: 10.1002/j.2167-4086.2004.tb00151.x
- Blass, R.B. – Bell, D. – Saketopoulou, A.** (2021). Can we think psychoanalytically about transgenderism? An expanded live Zoom debate with David Bell and Avgi Saketopoulou, moderated by Rachel Blass. *The International Journal of Psychoanalysis*, 102(5): 968-1000. DOI: 10.1080/00207578.2021.1939940
- Butler, J.** (1994). Gender as Performance. An Interview with Judith Butler. *Radical Philosophy*, 67, Summer, 32-39. https://www.radicalphilosophyarchive.com/issue-files/rp67_interview_butler.pdf
- Butler, J.** (1993). *Jelentős testek*. Ford. Barát Erzsébet és Sándor Bea. Budapest: Új Mandátum, 2005.
- Ermann, M.** (2019). Geschlechtsidentität in Bewegung. Zum Artikel »Das männliche Vaginale« von Griffin Hansbury. *Psyche*, 73(8): 597-601. DOI: 10.21706/ps-73-8-597
- Freud, S.** (1923). *Az ősválami és az én*. Ford. Hollós István és Dukes Géza. Budapest: Hatágú Síp, 1991.
- Freud, S.** (1933). A nőiség. Ford. Lengyel József. In: S. Freud, *Újabb előadások a lélekelemzésről* (126-151). Budapest: Filum, 1999.
- Füzesséry É.** (1993). Lacan és az „Apa neve”. *Thalassa*, 4(2): 45-61.
[http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(04\)1993_2/045-061_fuzessery_lacan_es_az_apa_neve.pdf](http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(04)1993_2/045-061_fuzessery_lacan_es_az_apa_neve.pdf)
- González, F.J.** (2017). The Edge is a Horizon: Commentary on Hansbury. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 65(6): 1061-1073. DOI: 10.1177/0003065117751136
- González, F.J.** (2019). Writing Gender with Sexuality: Reflections on the Diaries of Lou Sullivan. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 67(1): 59–82. DOI: 10.1177/0003065119826626
- Hansbury, G.** (2005). Mourning the Loss of the Idealized Self: A Transsexual Passage. *Psychoanalytic Social Work*, 12(1): 19-35. DOI: 10.1300/J032v12n01_03

- Hansbury, G.** (2017). A maskulin Vaginális: Queer férfiak megtestesülésével való munka a transgender-küszöbön. Ford. Csizmadia Ráhel. *Imágó Budapest*, 12(2): 55-75.
- Lacan, J.** (1966 [1993]). A tükör-stádium mint az én funkciójának kialakítója, ahogyan ezt a pszichoanalitikus tapasztalat feltárja a számunkra. Ford. Erdélyi Ildikó és Füzeséry Éva. *Thalassa*, 4(2): 5-11. [http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(04\)1993_2/005-011_lacan_tukor-stadium.pdf](http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(04)1993_2/005-011_lacan_tukor-stadium.pdf)
- Lacan, J.** (1966 [1998]). A fallosz jelentése. Ford. Bíró Anna. *Thalassa*, 9(2-3): 23-33. [http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/\(09\)1998_2-3/022-33-Lacan.pdf](http://imago.mtapi.hu/a_folyoirat/e_szovegek/pdf/(09)1998_2-3/022-33-Lacan.pdf)
- Lampalzer, U.** (2019). Vielfalt: Vom schönen Bunten und herausfordernd Verwirrenden. Bericht über die 8. Klinische Tagung der Deutschen Gesellschaft für Sexualforschung. *Zeitschrift für Sexualforschung* 32(1): 48-49. DOI: 10.1055/a-0835-9517
- Moi, T.** (1985). Szexualitás és episztemológia Freud Dórájában. Ford. Battyán Katalin. In: Csabai M. & Erős F. (szerk.), *Freud titokzatos tárgya. Pszichoanalízis és női szexualitás* (131-145). Budapest: Új Mandátum, 1997.
- Moss, D.** (2017). Pussy Riot: Commentary on Hansbury. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 65(6): 1049-1059. DOI: 10.1177/0003065117746370
- Quindeau, I.** (2019). Jenseits von Geschlechterbinarität und -vielfalt. Kommentar zu Griffin Hansburys »Das männliche Vaginale«. *Psyche*, 73(8): 613-623. DOI: 10.21706/ps-73-8-613
- Roth, D.** (2004). Engorging the Lesbian Clitoris. *Journal of Lesbian Studies*, 8(1-2): 177-189. DOI: 10.1300/J155v08n01_11
- Rotter L.** (1933). A női genitalitás pszichológiájáról. In: S. Freud – Almásy E. et al., *Lélekelemzési tanulmányok* (55-64). Budapest: Párbeszéd, T-Twins, 1993.
- Rowland, S.** (2002). *Jung: A Feminist Revision*. Malden: Blackwell Publishers.
- Saketopoulou, A.** (2014). Mourning the body as bedrock: developmental considerations in treating transsexual patients analytically. *Journal of the American Psychoanalytical Association*, 62(5): 773-806. DOI: 10.1177/0003065114553102
- Saketopoulou, A.** (2017). Between Freud's Second and Third Essays on Sexuality: Commentary on Hansbury. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 65(6): 1033-1048. DOI: 10.1177/0003065117746325
- Whitford, M.** (1986). Luce Irigaray and the female imaginary: Speaking as a woman. *Radical Philosophy*, 43(7): 3-8. https://www.radicalphilosophyarchive.com/issue-files/rp43_article1_whitford_irigarayfemailimaginary.pdf
- Wilson, M.** (2017). Body and Symbol: Introduction to Hansbury and Commentators. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 65(6): 1005-1008. DOI: 10.1177/0003065117744152